

AZƏRBAYCAN MİNİATÜRLƏRİ

Sinurqun Zalı oğurlaması. Şahnamə. Sarai Albomlarından. Təbriz, təxminən 1370. Xəzincə 2153, foliant 23 a-si.

İslam dini ehkamlarının hökm sürdüyü orta əsrlərdə Azərbaycanda rəssamların müxtəlif növlərdə (boyakarlıq, «siyah qələm» və s.) insan obrazlarının təsviri sahəsində gözəl ənənələri olub. Miniatur sənətinin bu dövrdə yüksək inkişafı bunu aydın sübut edir.

Yaxın və Orta Şərqi xalqları incəsənətinin maraqlı və zəngin hissəsini təşkil edən Azərbaycan miniatur sənəti dünya incəsənəti tarixində özünəməxsus yer tutur.

Kitab illüstrasiyası kimi yaranıb formalanın Azərbaycan miniatur sənətinin təşəkkül tarixi dəqiq müəyyən edilməyib. Lakin XIII əsrin əvvəllərində Əbdülmömin Məhəmməd əl-Xoyinin «Vərqa və Gülşə» əlyazmasına çəkdiyi miniatürlərin (Topqapı muzeyi, ►

Qış Manzırası. Sarai Albomlarından. Təbriz. XIV əsrin ortaları. Xəzincə 2153, foliant 28a-si.

Yay Mənzəri. Sarai Albomlarından. Təbriz, XIV əsrin ortaları. Xəzincə 2153, foliant 68a-sı.

Ovçular. Qara qələm məktəbi. Sarai Albomlarından. XVI əsrin sonu. Hazine 2160, foliant 84a-sı.

Cəfər Əmmən, Sarai Altimanından. Təbriz XVII əsrdən ortaları. Xəzəmə 2166, folyant 4-a-sı

İranlılarla turanlılar arasındaki dövüşdən epizod.
Şabnama, Sarai Albomlarından.
Təbriz, XIV əsrin II yarısı.
Xəzinə, 2153, foliant 52b və 53a-sı

Sahalarda işçilər (arxa planda şəhər). Sarai Albumlardan səhifə. İsfahan. XVI əsrin sonu. Xəzinə 2166, foliant 27a-st.

İstanbul) üslubu, bədii sənətkarlıq xüsusiyyətləri bu miniatürlərin ilkin olmadığını, müəyyən bir ənənəyə əsaslandığını və miniatür sənətinin daha qədimdən mövcud olduğunu göstərir. «Vərqa və Gülşə»ya çəkilmiş miniatürlər yalnız Azərbaycanda deyil, Yaxın

və Orta Şərqdə bu sənətin ən qədim örnəklərindən sayılır.

XIII-XIV əsrlərdə Marapa, Təbriz və Azərbaycanın başqa şəhərlərində xəttatlıq və miniatür sənəti sürətlə inkişaf edib, Təbriz şəhəri Şərqdə bədii yaradıcılığın, kitab sənəti, kalliqrafiya (Xoşnivisi) və

miniatür boyakarlığının ən qüdrətli mərkəzinə çevrilib. Bu əsrlərdə Çin-uyğur sənətindən faydalanan rəssamlar Uzaq Şərq xalqlarından gələn təsvir forması və ifadə vasitələrini yerli ənənələrlə - səthi (Əki Boyutlu) - dekorativ forma ilə uyğunlaşdırmağa çalışırlar.

Köçəri düşərgəsi. Qara qələmlə çəkilmiş şəkil. Sarai Albomlarından. Türküstan. XV əsr. Xəzinə 2153, foliant 8 b-i.

XIV əsrin ortalarından Təbriz rəssamları qrafik və boyakarlıq üslublarının uğurlu sintezindən doğan bədii üslub yaratdalar. Bu yeni üslubun formallaşması 1340-50 illərə aid edilən «Böyük Təbriz Şahnaməsi», yaxud «Demott Şahnaməsi» adlanan məşhur əlyazmanın miniatürlərində özəksini tapmışdır. Əksəriyyəti dövrün görkəmli rəssamları Əhməd Musa və Şəmsəddin tərəfindən çəkilmiş bu miniatürlər hazırda dünyanın bir çox

muzey və kitabxanalarında saxlanılır. Bu əlyazmanın miniatürlərindən hələlik 58-i məlumdur. Tədqiqatçılar Təbriz miniatür məktəbinin bu dövrdəki inkişafını, xüsusilə «Demott Şahnaməsi»nin illüstrasiyalarını yüksək qiymətləndirmişlər. Fransız sənətşünası Lorey yazır: «Miniatür sənəti heç vaxt bu qədər əzəmətli, akademizmdən uzaq və belə orijinal olmamışdır».

Azərbaycan miniatür sənətinin bədii üslub xüsusiyyətləri XV əsrin

əvvəllərində daha da təkmilləşir. Nizami Gəncəvinin «Xosrov və Şirin» poeması (1405-10, Frir qalereyası, Vaşington), sonuncu Cəlair hakimi Sultan Əhmədin şeirlər «Divanı»na çəkilmiş dahi rəssam Əbd-əl-Xayyinin rəsmləri (1405-10, Frir qalereyası, Vaşington) və Əssar Təbrizinin «Mehr və Müştəri» əsərinə (1419) çəkilmiş illüstrasiyalardakı xəttat (Cəfər Təbrizi) üslub, bədii sənətkarlıq məziyyətləri Təbriz məktəbinin kamilləşməsini göstərir. ■

İsfandiyarın canavarlarla müharibə aparması. Şahname. Sarai Albomundan. Təbriz. Taxminan 1370-ci il. Xəzinə 2153, fohant 73b-i.